

Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

Професия Топрище Тризвание

Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

6,7,12

*Професия
Поприще
Призвание*

*Юбилеен сборник,
посветен на 65-годишнината на
Радка Колева*

София 2008

Съставителство и научна редакция

ст.н.с. д-р Антоанета Тотоманова

ст.н.с. д-р Цветанка Панчева

Съдържание

Боряна Христова

Един от символите на Пловдив / 7

Уводни думи

За юбиляра

Антоанета Тотоманова, Цветанка Панчева

На колегата и съидейника – с признателност / 9

Владимир Янев

С Радка Колева за хората и книгите / 20

Бождана Апостолова

Ръкостискане / 26

(документален разказ)

Живка Иванова

За Радка Колева – с любов! / 30

Емилия Маринова

Библиография на трудовете на ст.н.с. II ст. д-р Радка Колева / 37

Книгознание.

Библиотечно дело. Библиография

Ани Гергова

Книжковно-документалното наследство в Народната библиотека „Иван Вазов“

– Пловдив / 51

Александра Дипчикова

Сътрудничество и постижения на националните библиотеки в Европа в началото на ХХI в. / 74

Анета Дончева

Проектът „Виртуална библиотека – България“, нови перспективи и нови шансове / 81

Александър Димчев

Създаване и формиране на фондовете на библиотеките при висшите училища в периода 1888–1987 г. / 88

Иванка Янкова

Библиотеките през Българското възраждане / 119

Мария Младенова

Участието на Велико Йорданов в Първия световен конгрес на библиотекарите и библиографите (15–30.VI.1929, Италия) / 127

Илко Пенелов

За прочистването на обществените библиотеки в България през 1945 г. / 141

Татяна Янакиева

Трансформации в концепциите за развитие на академичното библиотечно образование в България / 151

Донка Правдомирова

Теоретико-методологични въпроси при историческото изучаване на българската библиографска наука до 1945 г. / 169

Илона Калоянова

Новият стандарт за библиографско описание на продължаващи издания / 176

Силвия Филипова

Структура на международния модел „Функционални изисквания към контролните записи“ / 183

Татяна Дерменджиева

Системата ISBN в България / 192

Информационно обслужване

Елена Янакиева

„Невидимият уеб“ и информационното обслужване в библиотеките / 198

Нина Шуманова

Документалистиката в печатните медии – чуждестранни практики и българска реалност / 209

Вания Грашкина

За съвременното развитие на науката и ролята на научноинформационното осигуряване / 216

История и литература

Стоянка Кендерова

Програма, предмети и учители към турската прогимназия (*рюшдийе мектеби*) в Пловдив (1881–1883 г.) / 227

Живка Радева

Генезис на краеведската мемоаристика (1878–1944 г.) / 253

Елена Георгиева

Познатият и непознатият Майкъл Арлен / 260

Списък на авторите / 270

Библиотеките през Българското възраждане

Иванка Янкова

Библиотеките в България се появяват още през Средновековието. Условия за създаването им възникват след покръстването на българите и приемането на Кирило-Методиевите ученици в страната. В резултат на тяхната писателска и преводаческа дейност се появяват много богослужебни книги, необходими за подготовката и обучението на български духовници. Първите български библиотеки се създават в двата, най-рано обособили се, книжовни центрове – Преслав и Юго-западна Македония.

Най-ранните писмени сведения за съществуването на библиотеки в средновековната българска държава откриваме в т. нар. „Светославов сборник“, съставен по времето на цар Симеон. Тези сведения сочат за наличието на дворцова библиотека в столицата Преслав. Според някои тълкуватели на цитирания сборник по същото време библиотека има и в Преславския манастир. Писмени източници от X в., като „Беседа против богомилите“ от Презвитер Козма, дават основания да се приеме, че по това време вече съществуват лични библиотеки, притежание на отделни боляри или висши църковни сановници.

Значително повече на брой и по-подробни са сведенията за съществуването на средновековни български библиотеки от времето на Второто българско царство. Те дават основание да се смята, че през този период в България има няколко вида библиотеки: дворцова, патриаршеска, митрополитски, на отделните църкви и лични, притежание на светски аристократи, висши духовници, отделни монаси и граматици.

Основно значение през средновековния период от историята на библиотечното дело в България обаче имат манастирските библиотеки, най-големите от които се намират в Хилендарския и в Зографския манастир в Света Гора, в Рилския и в Бачковския манастир – в пределите на България. Те изиграват много голяма роля за запазване на част от българското книжовно наследство, съхранили и до днес безценни старобългарски ръкописни и други книжовни паметници.

Османските завоевания от втората половина на XIV и началото на XV в. довеждат до упадък съществуващите в средновековна България културно-просветни институти, а заедно с тях и намиращите се там библиотеки. Старите просветни центрове и големите манастирски комплекси в Търновско, Пловдивско, Софийско и Видинско са унищожени(1).

Може да се каже, че след османските завоевания, когато, заедно със светските и просветните институти, са унищожени и много от заварените в тях средновековни библиотеки, оцелелите манастири остават почти единствените средища, където се съхранява българска книжнина и същевременно се поддържа жива българската писмена традиция, която обогатява манастирските книгохранилища с нови ръкописи.

Едва към средата и през втората половина на XV в., когато османците окончателно утвърждават властта си над целия балкански регион, книжовността започва бавно да се съживява в отделните манастири, където под формата на

килийни училища започва да се организира просветна дейност, която от своя страна предполага набавянето и съхраняването на книги и съответно създаването на библиотеки.

През периода XV–XIX в. в някои български градски центрове се основават и поддържат библиотеки, предназначени да обслужват религиозните и книжовните потребности на мюсюлманското духовенство и на представителите на османската власт. Към медресета и джамии възникват библиотеки от печатни и ръкописни книги на арабски, на османотурски и на персийски език, предимно с религиозно съдържание.

За нуждите на учебния процес всяко османско медресе разполага със сбирка от преписи на различни учебни пособия. Някои отделни медресета разполагат и със значителен библиотечен фонд, съхраняван в отделна сграда със специално назначен библиотечен персонал. Генезисът на османските библиотеки е свързан пряко със системата на медресетата. До началото на XVII в. обществените библиотечни фондове се помещават в медресетата или в отделно построени за целта сгради, числещи се към същия религиозно-образователен комплекс. Към големия комплекс от джамия, имарет и медресе в София, построен през 1547 г., също има действаща библиотека. Такава библиотека функционира още през 1533 г. и в Разград(2).

Едва след XVII в. започва формирането на самостоятелни вакъфски библиотеки, които не са свързани с конкретно учебно заведение, но обслужват и образователни потребности. Първата подобна библиотека е основана в Скопие през 1607 г.

Според сведения от XVIII и XIX в. в българските земи на Европейска Турция османски библиотеки функционират в Стара Загора, Плевен, Пловдив, София, Свищов, Видин и други големи градове, издигнали се като центрове на стопански и духовен живот на балканските провинции на Империята.

Колекциите на някои от тези библиотеки в градовете Шумен, Видин, Кюстендил, Самоков, София и др. са запазени и днес като част от богатия ориенталски фонд на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София.

През XVII–XVIII в. се забелязват сериозни промени в развитието на културния живот на българите под османска власт. През този период книгоразпространението започва да се изнася вън от манастирските обители и от привилегия на духовенството – то става светско градско занятие. В редица български градове, като Котел, Враца, Габрово, Калофер и др., се появяват книжовни къръгове, които започват да създават литературна продукция.

По този начин Ранното българско възраждане остваща началните промени в институциите, учрежденията и инструментариума на българската култура, които пораждат невиждан преди това подем и порив за духовно творчество. Съпадането на вътрешните промени със засилените контакти с европейския свят обогатява българското общество с нови идеи и настроения, най-ярко изразени и формулирани в „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски(3).

В края на XVIII в. в някои градски елински училища се създават значими за времето си библиотеки, които обслужват предимно учителите и учениците. През 1794 г. например в училищната библиотека на елинското училище в Пловдив са набавени 66 тома. Някои от тях са в два, три и повече екземпляра, което говори, че са ползвани от повече хора, т.е. не само от учителите. Сред книгите в тази училищна библиотека се намира превод на гръцки на петнадесеттомната история на Ш. Ролен,

която представлява енциклопедия на човешките познания във всички области. Освен многобройните помагала за изучаване на старогръцки, новогръцки, латински, италиански, френски и холандски език, в тази библиотека има пълна поредица от издания на класическите автори Аристотел, Омир, Вергилий, на автори от XVII в., като Т. Коридалевс и на гръцки книжовници от XVIII в., като Г. Фицеас и Й. Мисиодакас. През следващите години и десетилетия от 1794 до 1830 г. в библиотеката се набавят съчиненията на Кораис, Н. Дукас, Ев. Вулгарис, К. Кумас и въобще на всички по-известни представители на новогръцката литература и култура от този период. В гръцки превод в същата библиотека присъстват и трудове на представители на европейската просвещенска мисъл, като Фр. Соаве, Монтеско, Волтер, Хайнцеус, както и на големи учени като географа Лаланд. В същата библиотека се намира и книгата на А. Кораис „Братско поучение“, която в края на XVIII в. разбунва духовете с острата си критика срещу Цариградската патриаршия.

Общата констатация е, че тази библиотека свидетелства за широките духовни интереси на гражданите на Пловдив. Тя е и неоспоримо доказателство за високото ниво на преподаване в пловдивското елинско училище, в което учат и много българи, не само от Пловдив, но и от други градове, тъй като каталогът ѝ показва, че в нея е набавяна почти всяка по-значима, излязла на гръцки език книга(4).

От началото на XIX в. при появата на първите български светски училища в градовете към някои от тях се организират и обществени библиотеки.

Такава библиотека за пръв път възниква в Габрово скоро след откриването на Габровското училище през 1835 г., създадена от Васил Априлов и Н. Палаузов. Големият български просветен деец Васил Априлов – книжовник, идеолог и реформатор на учебното дело в България, завещава и личната си библиотека от 378 книги и периодични издания в 1064 тома на Габровското училище(5). Първият каталог на тази библиотека е публикуван още през 1866 г. от П. Р. Славейков под заглавие „Габровското училище и неговите попечители“.

Васил Априлов става инициатор за създаване на училищни библиотеки и в други български градове. Негови последователи в това отношение са много от възпитаниците на Габровското училище, като например К. Луков, който създава училищна библиотека в Сопот.

Идеята за уреждане на обществени библиотеки към училищата бързо намира свои последователи сред българската интелигенция и просветните дейци, като Захари Княжевски, Найден Геров, Сава Филаретов, Нешо Бончев и др. Забележително в това отношение е постиженето на Захари Княжевски, който за един непродължителен период от 1848 до 1860 г. създава 186 училищни библиотеки, на които изпраща сериозно количество книги. Общественият характер на българските училищни библиотеки, техният демократичен принцип на създаване, както и безплатното им ползване поставят основата на традицията за общодостъпност, която е едно от големите завоевания на библиотечното дело по време на Българското възраждане(6).

Преди Кримската война (1853–1856) обществени библиотеки се създават и в други български градове. Първата обществена библиотека в Лом например се устройва през 1848 г. в учителската стая на местното взаимно училище на базата на личната библиотека на възрожденския учител Пишурка и съдържа книги на

килийни училища започва да се организира просветна дейност, която от своя страна предполага набавянето и съхраняването на книги и съответно създаването на библиотеки.

През периода XV–XIX в. в някои български градски центрове се основават и поддържат библиотеки, предназначени да обслужват религиозните и книжовните потребности на мюсюлманското духовенство и на представителите на османската власт. Към медресета и джамии възникват библиотеки от печатни и ръкописни книги на арабски, на османотурски и на персийски език, предимно с религиозно съдържание.

За нуждите на учебния процес всяко османско медресе разполага със сбирка от преписи на различни учебни пособия. Някои отделни медресета разполагат и със значителен библиотечен фонд, съхраняван в отделна сграда със специално назначен библиотечен персонал. Генезисът на османските библиотеки е свързан пряко със системата на медресетата. До началото на XVII в. обществените библиотечни фондове се помещават в медресетата или в отделно построени за целта сгради, числящи се към същия религиозно-образователен комплекс. Към големия комплекс от джамия, имарет и медресе в София, построен през 1547 г., също има действаща библиотека. Такава библиотека функционира още през 1533 г. и в Разград(2).

Едва след XVII в. започва формирането на самостоятелни вакъфски библиотеки, които не са свързани с конкретно учебно заведение, но обслужват и образователни потребности. Първата подобна библиотека е основана в Скопие през 1607 г.

Според сведения от XVIII и XIX в. в българските земи на Европейска Турция османски библиотеки функционират в Стара Загора, Плевен, Пловдив, София, Свищов, Видин и други големи градове, издигнали се като центрове на стопанския и духовен живот на балканските провинции на Империята.

Колекциите на някои от тези библиотеки в градовете Шумен, Видин, Кюстендил, Самоков, София и др. са запазени и днес като част от богатия ориенталски фонд на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София.

През XVII–XVIII в. се забелязват сериозни промени в развитието на културния живот на българите под османска власт. През този период книгоразпространението започва да се изнася вън от манастирските обители и от привилегия на духовенството – то става светско градско занятие. В редица български градове, като Котел, Враца, Габрово, Калофер и др., се появяват книжовни кръгове, които започват да създават литературна продукция.

По този начин Ранното българско възраждане осъществява началните промени в институциите, учрежденията и инструментариума на българската култура, които пораждат невиждан преди това подем и порив за духовно творчество. Съвпадането на вътрешните промени със засилените контакти с европейския свят обогатява българското общество с нови идеи и настроения, най-ярко изразени и формулирани в „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски(3).

В края на XVIII в. в някои градски елински училища се създават значими за времето си библиотеки, които обслужват предимно учителите и учениците. През 1794 г. например в училищната библиотека на елинското училище в Пловдив са набавени 66 тома. Някои от тях са в два, три и повече екземпляра, което говори, че са ползвани от повече хора, т.е. не само от учителите. Сред книгите в тази училищна библиотека се намира превод на гръцки на петнадесеттомната история на Ш. Ролен,

която представлява енциклопедия на човешките познания във всички области. Освен многобройните помагала за изучаване на старогръцки, новогръцки, латински, италиански, френски и холандски език, в тази библиотека има пълна поредица от издания на класическите автори Аристотел, Омир, Вергилий, на автори от XVII в., като Т. Коридалевс и на гръцки книжовници от XVIII в., като Г. Фицеас и Й. Мисидакас. През следващите години и десетилетия от 1794 до 1830 г. в библиотеката се набавят съчиненията на Корайс, Н. Дукас, Ев. Булгарис, К. Кумас и въобще на всички по-известни представители на новогръцката литература и култура от този период. В гръцки превод в същата библиотека присъстват и трудове на представители на европейската просвещенска мисъл, като Фр. Соаве, Монтецъо, Волтер, Хайнекиус, както и на големи учени като географа Лаланд. В същата библиотека се намира и книгата на А. Корайс „Братско поучение“, която в края на XVIII в. разбунва духовете с острата си критика срещу Цариградската патриаршия.

Общата констатация е, че тази библиотека свидетелства за широките духовни интереси на граждани на Пловдив. Тя е и неоспоримо доказателство за високото ниво на преподаване в пловдивското елинско училище, в което учат и много българи, не само от Пловдив, но и от други градове, тъй като каталогът й показва, че в нея е набавяна почти всяка по-значима, излязла на гръцки език книга(4).

От началото на XIX в. при появата на първите български светски училища в градовете към някои от тях се организират и обществени библиотеки.

Такава библиотека за пръв път възниква в Габрово скоро след откриването на Габровското училище през 1835 г., създадена от Васил Априлов и Н. Палаузов. Големият български просветен деец Васил Априлов – книжовник, идеолог и реформатор на учебното дело в България, завещава и личната си библиотека от 378 книги и периодични издания в 1064 тома на Габровското училище(5). Първият каталог на тази библиотека е публикуван още през 1866 г. от П. Р. Славейков под заглавие „Габровското училище и неговите попечители“.

Васил Априлов става инициатор за създаване на училищни библиотеки и в други български градове. Негови последователи в това отношение са много от възпитаниците на Габровското училище, като например К. Луков, който създава училищна библиотека в Сопот.

Идеята за уреждане на обществени библиотеки към училищата бързо намира свои последователи сред българската интелигенция и просветните дейци, като Захари Княжевски, Найден Геров, Сава Филаретов, Нешо Бончев и др. Забележително в това отношение е постиженето на Захари Княжевски, който за един непродължителен период от 1848 до 1860 г. създава 186 училищни библиотеки, на които изпраща сериозно количество книги. Общественият характер на българските училищни библиотеки, техният демократичен принцип на създаване, както и безплатното им ползване поставят основата на традицията за общодостъпност, която е едно от големите завоевания на библиотечното дело по време на Българското възраждане(6).

Преди Кримската война (1853–1856) обществени библиотеки се създават и в други български градове. Първата обществена библиотека в Лом например се устройва през 1848 г. в учителската стая на местното взаимно училище на базата на личната библиотека на възрожденския учител Пишурка и съдържа книги на

български, руски, сръбски, френски и немски език. Когато ломчани преместват читалището си в настата за тази цел специална къща, първото, което правят, е да изнесат и подредят там читалищната си библиотека и да се погрижат за попълването ѝ с нови книги и вестници. По това време тя разполага само с 200 книги(7).

Един месец по-късно същата библиотека получава голямо дарение от книги от Белградското просветно попечителство и от пребиваващия в Лом сръбски търговец Димитраки Войнович, които даряват книгите: „Света гора“, „Съвет родитълски“, „Сръбска пчела“, „История Словено-Сръбского народа“ в четири части, „Истории Росии“, „Повест древних абдеров“, „Нови Плутарх“, „Черна гора“, „Описание Иерусалима“, „Живото описание славных людей старого и нового века“ и др. Само за една година читалищната библиотека в Лом се обогатява с повече от 400 тома и започва да получава, излизашата на български, сръбски, гръцки и турски език, периодика. Тя се развива значително, когато за нея започва да се грижи главният учител Никола Първанов. Той подема инициативата в библиотеката да постъпват немски и френски вестници и списания.

Към средата на XIX в. се засилва ролята и на читалищната библиотека като неотменна необходимост в живота на българина. Читалищата създават своите библиотеки с вноски от членовете си и със средства, набрани от дарители или от билети за театрални представления. За ролята на читалищните библиотеки най-добре говорят думите на библиотекаря на старозагорското читалище, който в една публична сказка пред гражданините нарича библиотеката „най-важната част от нашето читалище“(8), защото само чрез книгата може да се запази разпаленото родолюбиво чувство, което без нея лесно изчезва.

Набавянето на книжен фонд, който е на разположение на членовете на читалищата и на гражданините, е основна задача на читалищните дейци, а библиотеката в повечето случаи е основно звено в структурата на българските читалища, които през Възраждането покриват цялата страна.

Една от първите обществени библиотеки в българските земи възниква в Търново – като наследница на богатата патриаршеска библиотека, помещавала се в преддверието на катедралния храм „Св. св. Петър и Павел“, и на царската библиотека в лаврата „Св. Четиридесет мъченици“. Това огромно богатство от старобългарска книжнина оцелява по чудо до началото на XIX в., когато бива похитено и безвъзвратно унищожено.

През 1852 г. към главното училище при църквата „Св. Никола“ в Търново се създава първата библиотека с изцяло български характер. Втората обществена библиотека в този град се появява доста по-късно през 1869 г. към читалище „Надежда“. Според протокола на третото си заседание, проведено на 13 юли 1869 г., читалищното настоятелство предлага на присъстващите общински членове да отстъпят на читалището „книгите от градската библиотека, която се намирала при главното училище, защото в читалището те би принесли повече полза“.

Новооснованата читалищна библиотека, пръв книгохранител на която става Васил Петров, изземва функциите, а впоследствие и фонда на първата библиотека при църквата „Св. Никола“. Тази нова търновска библиотека получава големи дарения от видни възрожденци, богати търновски търговци, учители, както и от Московския славянски комитет. Към нея се създава самоден колектив за превод

на руски книги, като негови членове са предимно учители – руски възпитаници. Библиотеката разкрива отделна читалня само за вестници и списания. Читалищното настоятелство абонира библиотеката за почти всички периодични издания, излизящи в столицата на Империята, както и за много чуждестранни издания. Тази читалищна библиотека изпълнява ролята на общоградска библиотека и е достъпна за всички граждани на Търново. Редом с нея възниква и друга по-малка библиотека, създадена от Женската община в града, предназначена за девойки и жени, членки на женското дружество(9).

В Шумен първата обществена библиотека се създава почти едновременно с основаното през 1856 г. градско читалище „Архангел Михаил“.

Първата библиотека в Плевен се оформя през 1855 г. към класното училище в града. Първоначално книжният фонд не е голям, но впечатлява с разнообразието от книги на български, френски и други западноевропейски езици. Впоследствие в Плевен се създават още две публични библиотеки към градските читалища. Побогата тематично е библиотеката към читалище „Съгласие“. От издадените общо 1648 заглавия на възрожденски книги през периода 1806–1877 г. плевенското читалище „Съгласие“ притежава 526. Тук се получават и повечето български вестници и периодични издания: „Цариградски вестник“, „Дунавски лебед“, „Дунав“, „Напредък“, „Периодическо списание“ и др.(10).

След Кримската война (1853–1856) в българските градове възникват обществени библиотеки от нов тип – библиотеките към българските читалища. Първата читалищна библиотека в Свищов се открива също през 1856 г. към градското читалище(11).

През 1856 г. се формира и първата публична библиотека в Пазарджик, която се помещава в Главното училище на града. Същата година тя разполага вече с 618 тома книги. Главната заслуга за набавянето на този фонд е на Стефан Захарiev. Негово дело е издаденото във Виена първо „Описание на Татарпазарджишката каза“.

Първата обществена библиотека в София се открива през 1860 г. към класното училище в града, която по-късно е наречена „Денкоглувско книгохранилище“. Втора обществена библиотека се създава към градското читалище „Цвят“. Тази читалищна библиотека разполага с отделна читалня, където са предоставени на разположение на читателите издаваните в Цариград български вестници и повечето от българските списания(12).

През април 1860 г. заедно с възникването на читалището се създава и читалищната библиотека в град Стара Загора. Инициатор е учителят Тодор Шишков. Още на следващата година фондът на читалищната библиотека наброява няколкостотин книги, а през следващото десетилетие достига внушителния брой от 15 000 тома разнообразна литература на български, руски и западноевропейски езици. Този богат библиотечен фонд се комплектува само чрез дарителски жестове – от подарени книги или средства за закупуване на книги и абониране за периодични издания и вестници.

И във възрожденския град Сливен 1860 г. бележи началото на библиотечното дело в този град, когато там се основава първото сливенско читалище „Зора“. Първата публична библиотека и тук бива настанена в сградата на читалището. Фондовете ѝ първоначално се попълват само от дарения, а по-късно за библиотеката

започват да се закупуват книги по предварително изготвен и обсъден от читалищното настоятелство списък. Сливенската библиотека няколко пъти сменя местонахождението си. Мести се последователно от класното в девическото училище (1873) и накрая, по време на войната от 1877–1878 г. – в къщата на Р. Маркович, където и изгаря.

Непосредствено преди Освободителната война тя разполага с около 5000 тома на български, френски, немски, руски и гръцки език с много широк тематичен обхват: история, естествознание, медицина, ветеринарно дело, право, география, философия, богословие, педагогика, речници и др. През цялото си съществуване библиотеката е абонирана за всички български вестници и списания, както и за някои руски, турски, гръцки и френски периодични издания. В нейната читалня по всяко време може да се четат вестниците „България“, „Дунавски лебед“, „Македония“, „Цариградски вестник“, „Знаме“, „Знание“, „Ружица“ и др. През 70-те години на XIX в. Сливен стои на първо място между българките възрожденски градове по абонамент на вестници и списания – над 50 абонамента за вестници и над 100 – за списания(13).

В началото на 70-те години на XIX в. почти всички български градове имат вече свои читалищни библиотеки, които играят ролята на духовни средища и огнища за родолюбие на българското общество и същевременно са местата, където родолюбивото българско население получава информация за дейността на българската политическа емиграция и за Българския таен революционен комитет.

Създаването на Българската екзархия и последователната ѝ дейност до разкриване на български училища навсякъде, където живеят българи, засилва необходимостта от обществени библиотеки. Те имат задачата да предоставят на учениците, на учителите и на ученолюбивите граждани необходимите за светското образование книги и учебни помагала, за набавянето на които общините, читалищата и училищата съставят специални фондове, а отделни заможни граждани и организации правят значителни дарения.

Библиотеката в Пазарджик до 1871 г. притежава няколкостотин екземпляра ценни книги на български, руски, френски и сръбски език. Това голямо книжовно богатство е унищожено безвъзвратно по време на Освободителната руско-турска война от 1877–1878 г. В града има и втора библиотека към читалище „Виделина“, която комплектува предимно вестници и периодични издания. Тази специализирана за периодика обществена библиотека получава и предоставя на гражданството пълните течения на няколко, излизящи на български език, периодични издания: вестниците „Съветник“, „Гайда“, „Турция“, „Македония“ и списание „Читалище“.

Читалищната библиотека в Хасково е наричана с оригиналната дума „Книгопазилище“. Кнigите там са наредени в хубав стъклен шкаф, пред който на маси винаги има пръснати вестници.

Главната заслуга за откриването на обществена библиотека в Брацигово е на Васил Петлешков. През 1872 г. този търговец, изявил се впоследствие и като водач на Брациговското въстание, построява със свои и със средства на баща си двуетажна сграда, която на горния етаж има голям салон, предназначен за библиотека. Когато през декември същата година в Брацигово се основава читалище, Васил Петлешков подарява на читалищната библиотека всички свои книги, списания и вестници.

Библиотеката в Котел е доказателство за подкрепата на котленци към просветното дело в селището, особено след разкриването и на неделно училище в него. По-заможните родители на ученици даряват щедро училището с пари и книги.

През 1872 г. във Видин се основава ученическо дружество, наречено „Надежда“, което си поставя като първа своя цел откриването на публична библиотека. Дотогава във Видин има предимно частни библиотеки. Към историята на библиотечното дело в този крайдунашки град трябва да се спомене и построената още през 1800 г. малка каменна сграда за библиотека на Осман Пазвантоглу, която съхранява, както повечето подобни библиотеки, основно религиозна литература(14).

Създадената в началото на 70-те години на XIX в. първа обществена библиотека във Видин получава подкрепа от руското консулство в града, което ѝ дарява голямо количество литература на руски език, а известният български издател Христо Г. Данов ѝ доставя своевременно всички новоизлезли български книги.

През същия период напредък бележи и библиотеката в Разград, помещаваща се първоначално в частна сграда, а след това – в читалището. През 1875 г. читалищното настоятелство в Разград назначава учителя Георги Кърджиев за библиотекар с основна задача да подреди книгите и да определи реда за тяхното ползване(15).

Решението за отварянето на публична библиотека в Ловеч се взема през 1874 г. на общо събрание на членовете на читалището и в присъствие на много граждани.

Появилите се през този период ученически дружества също стават учредители на собствени библиотеки, които имат обществен характер. От началото на 70-те години се множат и ученическите библиотеки. През 1876 г. учениците на учителя Димитър Шопски в Силистра поставят основите на ученическа библиотека. Те събират от гражданите помощи, с които закупуват книги за читалищната библиотека.

Периодът 1871 до 1874 г. може да се определи като завършек на процесите на повсеместно развитие на библиотечното дело в българските градове.

Отличителна характеристика на всички видове светски библиотеки в българските градове през Възраждането е общественото участие при тяхното създаване, изграждане и ползване.

През периода на Възраждането има условия и за появата на частни библиотеки, притежание на видни български общественици. Техният книжен фонд често служи за основа при възникването на обществени библиотеки. Притежателите им обикновено даряват частично или изцяло частните си библиотеки или ги завещават на читалища и училища. Така се създава библиотеката в Свищов, на която Емануил Васколович подарява 800 тома от личната си библиотека.

В Сливен библиотеката на д-р Иван Селимински е предоставена на новооснованата училищна библиотека(16). Кръстьо Пишурка заделя значителна част от своите книги за учредяване на училищната библиотека в град Лом(17).

Със своята всеотдайност тези продължители на делото на Васил Априлов успяват до Освобождението на България през 1878 г. да създадат и поддържат 186 училищни библиотеки. Такива центрове на книжовността вече има в училищата на всички български градове и в много от българските села.

Възрожденските библиотеки осъществяват идеала на Паисий за възвръщане на историческата памет на народа, възстановяват фундамента на неговото европейско

битие, възобновяват връзката му с европейските духовни средища. Те спомагат българите да се почувстват неразделна част от миналото и съвремието на Европа.

Създадените през Възраждането частни и обществени библиотеки служат като основа за първоначалния фонд на много от създадените след Освобождението училищни и градски библиотеки в Българското княжество. От възрожденските читалищни и училищни библиотеки идват и първите библиотечни работници, които прилагат своя опит в условията на свободната българска държава, първата грижа на която е да създаде необходимата материална база за развитието на библиотечното дело в свободната българска държава.

Литература

1. Митев, Пл. Българското възраждане. Лекционен курс. София, 1999. 160 с.
2. Събев, О. Османски училища в българските земи. XV–XVIII век. София, 2001, с. 163.
3. Генчев, Н. Българската култура XV–XIX в. Лекции. София, 1988, с. 184–185.
4. Данова, Н. Библиотеката на Пловдивското елинско училище. // Училищната книжница в България през XIX век. София, 1995, с. 18–21; Каталозите на библиотеката на Иван Добровски. // Изв. НБКМ, 22(28), 1996, с. 346–388.
5. Стоянов, Р. За библиотеката на Васил Априлов. // Библиотекар, 1991, № 1, с. 31–34.
6. Дичикова, Ал. Библиотеките в България. // Българска книга. Енциклопедия. София, 2004, с. 166.
7. Цариградски вестник, № 300, 27 окт. 1856.
8. Читалище, 1875, № 4, с. 159–162.
9. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Велико Търново. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
10. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Плевен. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
11. Цариградски вестник, № 286, 21 юли 1856.
12. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : София. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
13. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Сливен. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
14. Атанасов, И. и др. Видин. София, 1968, с. 41–42.
15. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Разград. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
16. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Сливен. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.
17. Българските градове през Възраждането. Ч. 1. Пламъци от пепелта : Лом. София, Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2004.